

KESKUSTELUA

OIKEUSTIETEEN OPETUS – KUKA OPETTAA, MITÄ OPETTAA JA MITEN OPETTAA?

Oikeudellinen elämä -palsta on tunnetusti väriläiskä juridisten aikakauslehtien harmaudessa. Viime numerossa (3/2016, s. 432-434) palstalla iskettiin tavanomaistakin ajankohtaisempaan aiheeseen eli oikeustieteen opetukseen nimeämättömässä oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Toki jokainen paikallisti heti sen, mistä puhutaan; Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekuntahan oli tässä puhuteltavana ja puheenaiheena. Vaikka aihepiiri on mitä ajankohtaisin, viisaat ovat tottuneet pysymään siitä erossa. Oikeustieteen opetus kun jakaa mielipiteitä ja on aina niin tehnyt. Vankimmat mielipiteet siitä ovat niillä, jotka eivät ole koskaan työkseen opettaneet nuorta juristikuntaa tai ketään muutakaan. Ne taas, jotka sitä tekevät, ottavat mielellään kaikki neuvot ja ohjeet huomioon.

Oikeustieteen opetus on myllerryksessä kahdesta suunnasta. Ensiksikin Helsingin yliopiston strateginen ISO PYÖRÄ -hanke mullistaa tutkintorakenteita kaikissa tiedekunnissa ja tieteenaloilla. Tutkintojen tulee olla linjakkaita ja koostua kokonaisuuksista, samalla kuitenkin valinnanvaraa jättäen. Opetuksen taas on oltava aktivoivaa, vuorovaikutteista ja ”työelämärelevanttia”. Aikatauluilta ja opetuksen järjestelyiltä vaaditaan opiskelijalähtöisyyttä ja joustavuutta. Vaatimus ”työelämärelevanssista” saa juristin hymähtämään. OTM-tutkinto (ja sen erinimiset edeltäjät) on aina ollut ja on edelleenkin ammattitutkinto, joka on valmentanut määrättyyn professioniin. Siinä on aina otettu huomioon ne valmiudet, joita keskeiset lakimiehen työtehtävät edellyttävät. Jos moitteita on tullut, niitä on tullut opetuksen liiallisesta teoreettisuudesta, tieteellisyydestä ja varsinkin takavuosina ”turhasta” kansainväli-

syudesta. Muutoin jokseenkin jokainen hyväksyy tavoitteet. Toiseksi useimmat tiedekunnassa opettaneet näkevät epäkohtia. He ovat kauan kokeneet ongelmaksi tutkintorakenteen äärimmäisen pirstaleisuuden. Tutkinto koostuu aivan liian pienistä paloista, jotka suoritetaan erikseen. Jos opettajat eivät saa tutkinnosta (ja sen välittämästä oikeusjärjestelmästä) kokonaiskuvaa, eivät sitä saa opiskelijatkaan.

Useimmat myöntänevät hiljaa mielessään, että vanha hyvä aika pelkkine joukkoluentoineen ja kirjallisine tentteineen on auttamatta ohi. Opetusmenetelmistä kylläkin riidellään, välillä kiivaastikin, mutta kiistely niistä on *Urho Kekkosen* sanoin ainoastaan ”loiskiehuntaa”. Sen sijaan jokseenkin jokainen tiedekunnan opettaja kantaa yhteistä ja vakavaa huolta siitä, miten nämä hyvät tavoitteet saavutetaan maailmassa, jota leimaavat yhtäältä niukkenevat voimavarat, toisaalta opiskelijoiden pääsääntöinen tai ainakin tavallinen työssäolo. Työssäolo nimittäin heikentää opiskelijoiden mahdollisuuksia panostaa sellaiseen intensiiviseen kokopäiväopiskeluun, jota tavoitteiden saavuttaminen oikeastaan kaipaaisi. Opettajien työkapasiteetti ei sekään ole rajaton, kun heidän pitäisi vielä tehdä tutkimustakin sekä vaikuttaa yhteiskunnallisesti. Nämä tehtävät laki heille säilyttää opetuksen ohella. Yhtälö on niin vaikea, että tavoitteiden ja mahdollisuuksien yhteensovittaminen on lykätty oppiaineiden ja viime kädessä opettajien vastuulle. Näin saadaan myös alibi: jos tavoitteita ei saavuteta, vika on ollut opettajissa, ei realistisuutensa hukanneissa suunnittelijoissa.

Käytännön juristi ei näe suurempaa ongelmaa siinä, mitä pitää opettaa. Kun kerran tutkinto on ammattitutkinto, sen pitää tietenkin

antaa valmiuksia juristin työtehtäviin. Tästä eräänlaisesta korrespondenssiaksiomasta ei kuitenkaan ole paljoakaan apua: juristien työtehtävät vaihtelevat suuresti. Työelämätarpeita tai -kokemuksia ei ole edes systemaattisesti selvitelty Helsingissä, muissa oikeustieteellisissä tiedekunnissa sitäkin on tiettävästi tehty. Tosin jotkut oppiaineet ovat täälläkin lähelleet lakimiesjärjestöille ”yksityisiä” kyselyjä, mitä niissä pitäisi opettaa. Sitä paitsi emme tiedä, millaisia juristin tehtävät ovat esimerkiksi 2050-luvulla. Moni nykyisin opiskeleva toimii tuolloin vielä ammatissaan. Varautuminen ennustamattomaan tulevaisuuteen vaatii, jos halutaan äärimmilleen yksinkertaistaa, valmiuksien luomista eli ennen kaikkea kykyä paikallistaa juridisia ongelmia, hakea aineistoa, löytää siitä vastauksia sekä perustella näkemyksiään. Ripaus argumentaation taitoa, tieteellistä yleissivistystä ja kansainvälisyyttäkin ei varmaan ole pahitteeksi. Oli niin tai näin, Oikeudellinen elämä -palstan kirjoittaja on yhdessä suhteessa hakoteillä tai kohteliaammin sanottuna kanssani eri mieltä. Oikeustieteen opettamisen ongelmat eivät ole lainkaan ratkaistavissa virkarakenteen tai modernimmin tehtävärakenteen kautta. On samantekevää, minkä nimisiä tehtäviä eli vanhoja virkoja tiedekunnassa on. Tehtävät ja rakenteet eivät opeta: sen tekevät ihmiset eli opettajat. Tämä itsestäänselvyys tuntuu välillä hukkuvan niin yliopistojen kuin tiedekuntienkin johdolta, ketään tässä syyllistämättä.

Emme tarvitse esineoikeuden, kauppaoikeuden tai prosessioikeuden professoreja. Sen sijaan tiedekunta huutaa tarmokkaita ja motivoituneita opettajia. Tällaiset opettajat pystyvät liikkumaan oikeustieteen alalta toiselle, antamaan opetusta siellä missä sitä tarvitaan, hoitamaan yhteiskuntasuhteita, hakemaan yhteistyökumppaneita sekä toimimaan tutkijaryhmissä. Toki vanhoja virkanimikkeitä on lupa säilyttää, jos halutaan kunnioittaa vanhojen opettajien elämäntyötä. Perinteiset nimikkeet eivät kuitenkaan saa lukita opetusta vanhoihin sisältöihin, opetusmenetelmiin tai asenteisiin. Vaikka aika kulta muistot, vanhassa tiedekunnassa tutkintonsa suorittanut lakimies on vastaantulija modernin OTM-tutkinnon suo-

rittaneen rinnalla, mitä tulee juridiseen tietoon. Eri asia on, että kokemus ja kypsyminen enimäkseen tasoittaa epäsuhtaan. Sanoisin, että monet elleivät kaikki oikeustieteen opetuksen niin sanotut heikkoudet korjaantuvat paremmalla henkilöstöpolitiikalla. Siihen kuuluu huolellinen rekrytointi sekä tutkijaurasta huolen pitäminen. Opetus ja tutkimus tiedekunnassa on miellyttävä ammatiksi, ei diletanttimaiseksi visiitiksi.

Lopuksi on paikallaan muutama sana omasta oppiaineestani eli prosessi- ja insolvenssioikeudesta. Oikeudellinen elämä -palstalla kirjoittanut osoittaa erityistä ja hieman hellyttävää huolenpitoa meistä. Tämän oppiaineen kohdalla kun näyttää kärjistyvän ”lainopin alasajo”. Prosessioikeus (eli siis nykyinen prosessi- ja insolvenssioikeus) on hänen mukaansa jo kokenut tämän kohtalon. Siinä opetetaan nykyisin lähinnä ”maksukyvyttömyyttä, vaihtoehtoisia riidanratkaisukeinoja ja naisoikeutta”. Varsinaista oikeudenkäyntiä ei kirjoittajan mukaan kukaan enää opeta. Vanha prosessioikeus saa vielä kunniamaininnan maineikkaista oikeustapausharjoituksistaan, joita aikanaan järjestettiin. Kuvaus herättää hilpeyttä oppiainetta tunteissa. Naisoikeutta ei opeteta eikä ole koskaan opetettukaan prosessioikeudessa. Maksukyvyttömyys-oikeutta on kai pakko opettaa oppiaineessa, joka nimenä on prosessi- ja insolvenssioikeus. Taantumana yhdeksäntenä vuonna siihen liittyvät työtehtävät ovat sitä paitsi erityisen tavallisia juristin työuralla. Toki näiden osa-alueiden eli yleisen prosessioikeuden ja insolvenssioikeuden suhteista (nykyisin 7/5 opintopistettä) kannattaa puhua. Vaihtoehtoisia riidanratkaisua opetetaan kaikkien muiden kuin palstan kirjoittajan mielestä aivan liian vähän. Jokainen juristi tietää, mikä merkitys neuvotteluilla ja sovitteluilla, lautakunnista nyt puhumattakaan, on juristin perustyössä eli modernein käsittein oikeudellisessa konfliktinhallinnassa. Lakimiesjärjestöt, esimerkiksi Suomen Asianajajaliitto, ovat jopa tehneet esityksen tämän opetuksen lisäämisestä. Lisäksi prosessioikeuden tutkimus on saanut kansainvälisissä arvioissa moitteita tämän osa-alueen pahasta laiminlyömisestä. Oppiaine on parhaan kykynsä mukaan yrittänyt vastata esi-

tyksiin ja arvosteluun.

Varsinaisen prosessioikeuden opetus on sekin aikaisempaa paremmalla tasolla. Tuttua pakollista aineopetusta annetaan, harjoitusseminaareja järjestetään ja kiinnostuneille on tarjolla lähes kaksikymmentä valinnaista kurssia. ”Työelämärelevanssia” haetaan etenkin käytännön taidot -nimisinä tunnetuilta valinnaisilta kursseilta (nykyisin 8). Niiden opetuksesta vastaavat muun muassa pääkaupunkiseudun käräjäoikeudet, suuret asianajotoimistot sekä syyttäjävirstot. Monet tällaiset kurssit ovat äärimmäisen suosittuja; niille pääsystä kilpailaan. Kukaan tiedekunnasta lähtevä ei voi oikeutetusti väittää jääneensä yleisessä prosessioikeudessa vaille kunnan opetusta.

Tosin aihetta liialliseen ylpeilyyn meillä opettajilla ei ole. Samaan aikaan itse oikeudenkäynti on muuttunut, jonkun mielestä kehittynyt, niin paljon, että OTM-tutkinto ei enää anna valmiutta sen enempää asianajamiseen kuin tuomarinkaan tehtäviin. Tämä on vain hyväksyttävä. Yleislakimiesten aika on, niin kuin moni muukin, peruuttamattomasti ohi. Asianajaminen, syyttäminen ja tuomarin työ ovat nykyisin erikoistuneita lakimiesammatteja. Perustutkinto ei voi valmentaa niihin, ellei prosessi- ja insolvenssioikeudelle varata puolta koko tutkinnon sisällöstä. Siihen vain harva lainopillisiä oppiaineita puolustavakaan suostunee.

Risto Koulu